

9. Macrae, M. (1997). The introduction of international students into to academic life in the UK. In D.McNamara, &R. Harris. Overseas students in higher education: Issues in teaching and learning, London/New York, Routledge, pp. 139-142;
10. McCutchen, G. From novice to expert: Implications of language skills and writing-relevant knowledge for memory during the development of writing skill. *Journal of Writing Research*, 3(1) pp.51-68;
11. Nicolas-Conesa F., Roca de Larios J., Coyle Y. Development of EFL students' mental models of writing and their effects on performance. *Journal of Second Language Writing* 24 (2014), 1-19. Available online at www.sciencedirect.com
12. Paltridge B. et al. (2012). Teaching academic writing: an introduction for teachers of second language writers. Ann Arbor. The University of Michigan Press;
13. Schraw, G. (1998). Promoting general meta-cognitive awareness. *Instructional Science*, 26, pp.113-125;
14. Silva, T. (1993). Toward an understanding of the distinct nature of L2 writing: The ESL research and its implications //TESOL Quarterly 27, pp.657-677;
15. Vygotsky, L. (1962). Thought and language. Cambridge: MIT Press;
16. Van de Poel, K., Gasiorok, J. Effects of an efficacy-focused approach to academic writing on students' perceptions of themselves as writers. *Journal of English for Academic Purposes*, 11(2012), pp.294-303;
17. Widdowson, H.G. (1983). Learning purpose and learning use. Oxford,UK: Oxford University Press;
18. Yasuda S. Genre-based tasks in foreign language writing: Developing writers' genre awareness, linguistic knowledge, and writing competence. *Journal of Second Language Writing* 20 (2011) 111-113. Available online: DOI:10.1016/j.jslw.2011.03.001

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Інна Лівницька – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, методика навчання та оцінювання іноземної мови.

УДК 81'253:74

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Тетяна ЛІШТАБА (Кропивницький, Україна)

Т.В. Лиштаба. Мовленнєва культура – важлива складова успішної професійної діяльності сучасного фахівця.

Однією з важливих складових іміджу компетентного спеціаліста є культура мовлення загалом і культура професійного мовлення зокрема. Сьогодні, в епоху загальної інформатизації суспільства, украй важливо не тільки бути добре обізнаним у вузькій спеціальній сфері, а й уміти правильно формулювати думку, представляти її. Часто брак мовленнєвої практики стає на заваді вирішенню різноманітних робочих питань. Уміння створювати грамотні фахові тексти, проводити переговори, переконувати співрозмовника є запорукою успішної професійної діяльності. Саме таким потребам і відповідає зміст статті, метою якої є розглянути питання розвитку культури мовлення в студентів немовних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів як складової професійної культури фахівців у процесі їх підготовки. У цьому зв'язку розкривається коло питань, які відносяться до культури мовлення, зокрема дослідження академічного мовлення. Надається аналіз наукових джерел, присвячених методичним пошукам ефективних шляхів підвищення рівня культури мовлення майбутніх фахівців. Пропонуються завдання для розвитку мовленнєвих умінь і навичок. Підкреслюється головна роль сучасного викладача – допомогти студентові оволодіти культурою мовлення, скоректувати його роки на шляху пізнання норм мовленнєвого спілкування.

Ключові слова: культура мовлення, мовна норма, фахівець, професійне спілкування, ділове мовлення, комунікативна підготовка.

Т.В.Лиштаба. Культура речи – важная составляющая успешной профессиональной деятельности современного специалиста.

Одной из важных составляющих имиджа компетентного специалиста является культура речи вообще и культура профессиональной речи в частности. Сегодня, в эпоху всеобщей информатизации общества, крайне важно не только быть хорошо осведомленным в узкой специальной сфере, но и уметь правильно формулировать мысль, представлять ее. Часто недостаток речевой практики препятствует решению различных рабочих вопросов. Умение создавать грамотные профессиональные тексты, вести переговоры, убеждать собеседника является залогом успешной профессиональной деятельности. Именно таким потребностям и соответствует содержание статьи, целью которой является рассмотреть вопросы развития культуры речи у студентов неязыковых специальностей педагогических вузов как составляющей профессиональной культуры специалистов в процессе их подготовки. В этой связи раскрывается круг вопросов, относящихся к культуре речи, в частности исследования академического речи. Дается анализ научных источников,

посвященных методическим поискам эффективных путей повышения уровня культуры речи будущих специалистов. Предлагаются задания для развития речевых умений и навыков. Подчеркивается главная роль современного преподавателя – помочь студенту овладеть культурой речи, скорректировать его шаги на пути познания норм речевого общения.

Ключевые слова: культура речи, языковая норма, специалист, профессиональное общение, деловая речь, коммуникативная подготовка.

Tetiana Lishtaba. the culture of speech as an important component of a successful professional career.

One of the important components of the image of a competent professional is the culture of speech in general and the culture of professional speech in particular. Today, in the era of global information society is extremely important to be knowledgeable in the narrow special sphere, but to be able to properly articulate the idea, present it. Often the lack of speech practice becomes an obstacle to the solution of various business issues. The ability to create a competent professional texts, to negotiate, to convince the interlocutor is the key to a successful professional career. That such requirements and whether the content of the article, the purpose of which is to consider questions of development of speech culture of students of nonlinguistic specialties of pedagogical higher educational institutions as a component of professional culture of experts in the process of their training. In this regard, reveals the range of issues that relate to the culture of speech, in particular the study of academic speech. The analysis of scientific sources devoted to methodical search for effective ways of improving the level of speech culture of future specialists. Available tasks for development of speech skills. It is emphasized the main role of the modern teacher is to help students master the culture of speech, to adjust his steps towards the knowledge of the norms of verbal communication.

Key words: speech culture, language norm, specialist, professional communication, business parlance, communication training.

Висока динамічність розвитку світу та виробництва, а також інтеграція України до європейського простору збільшує конкуренцію на ринку навчальних послуг та висуває до освіти нові вимоги. Сучасні молоді фахівці різного профілю мають не лише володіти певними професійними знаннями та навичками, але й уміти чітко, правильно та грамотно висловлювати свої думки, спілкуватися з різними людьми і в різних професійних ситуаціях, тобто досягти високого рівня культури мовлення.

Проблема професійного спілкування майбутніх спеціалістів є предметом дослідження фахівців різних галузей – педагогів, психологів, мовознавців. Формування навичок професійного спілкування представлено в дослідженнях Л. В. Барановської [1], Г. Д. Берегової [2], О. М. Пазяк [4], М. І. Пентиліук [5] та ін. Шляхи формування вмінь і навичок ділового мовлення як підвиду професійного мовлення досліджує В. О. Михайлюк [3], відносячи до них: оволодіння системою теоретичних знань сучасної лінгвістичної науки; формування умінь і навичок, необхідних студентам для роботи з документацією, її оформлення і вміння використати в професійній роботі; удосконалення мовленнєвих якостей у процесі ділового спілкування; вироблення лінгвометодичних умінь роботи з лексичним, граматичним, стилістичним матеріалом відповідно до вимог практичного курсу.

Повністю погоджуємося з позицією Л. В. Барановської, яка вбачає специфіку мовно-мовленнєвої підготовки фахівців у зміцненні мовно-функціональної основи професійної сфери, розвитку професійної лексики, вдосконаленні спеціальної термінології, подоланні ускладнень, зумовлених існуванням двомовності, копіюванням термінів з російської мови [1].

Вважаємо за необхідне врахувати також, що для успішного професійного спілкування недостатньо знати «специфіку ділового мовлення, його лексику, граматику і стилістику. Треба навчитися користуватися своїм мовленням так, щоб зацікавити співрозмовника, вплинути на нього, прихилити на свій бік, успішно говорити з тими, хто симпатизує вам, і з тими, хто проти вас, брати участь у бесіді у вузькому колі і виступати перед широкою публікою» [1, с. 23].

Мета статті – розглянути питання розвитку культури мовлення в студентів немовних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів як складової професійної культури фахівців у процесі їх підготовки.

Успішне професійне спілкування ґрунтується на знанні й дотриманні певних норм, які передбачають ввічливість, тактовність, адекватність обраного стилю. Отже, мовно-мовленнєвий компонент професійного спілкування майбутніх фахівців, який формується насамперед на заняттях з української мови за професійним спілкуванням, включає:

– володіння нормами рідної мови;

- уміння грамотно і правильно обирати мовні засоби залежно від завдань професійного спілкування;
- усвідомлення стильових особливостей усної і писемної професійно-орієнтованої комунікації;
- володіння нормами мовленнєвого етикету в різних ситуаціях професійного спілкування;
- володіння уміннями та навичками публічних виступів.

Вплив на рівень розвитку мовно-мовленнєвого компонента професійного спілкування з метою його підвищення можна здійснити за допомогою системи завдань, розроблених для використання на заняттях і спрямованих на:

- збагачення словника;
- засвоєння граматичних структур та практичне їх використання;
- коригування фонетичних похибок (зокрема диференціація українського й російського варіантів вимови схожих лексичних одиниць);
- адекватність використання мовних засобів;
- стильову відповідність висловлювання;
- чітке структурування монологічного та діалогічного говоріння;
- побудову логічної послідовності висловлювання;
- засвоєння мовленнєвих засобів аргументування власної позиції;
- оволодіння нормами мовленнєвого етикету.

При розробці завдань для розвитку мовленнєвої культури студентів необхідно враховувати професійні запити майбутніх фахівців щодо окремих ключових компетенцій, необхідних для успішного виконання професійних завдань і обов'язків. Так, наприклад, студенти спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація мають уміти визначити послідовність дій; назвати й описати певні вироби, деталі чи процеси; висловити свою оцінку; за потреби здійснити порівняння тощо.

Мовлення в професійній сфері здійснюється в усній та писемній формах. Кожна з форм має свої особливості. У писемній формі це різновиди текстів документів, що відзначаються певним набором реквізитів, змістом, відношенням зафіксованої в них інформації до предмета, напряму діяльності.

Усне мовлення – ситуативно мотивований і ситуативно зумовлений процес. Існує три форми усного мовлення: монолог, діалог, полілог. Монолог є штучною мовленнєвою формою, справжнє своє буття мовлення знаходить лише в діалозі. Ось чому необхідно розвивати саме діалогічне мовлення, коли обмін репліками відбувається між двома й більшою кількістю студентів. У процесі навчального діалогу відбувається обмін ідеями. Отже, практично кожний учасник діалогічного мовлення стає творцем.

Виконання комплексу завдань для розвитку усного ділового мовлення за схемою «монолог-діалог-полілог» можна розглядати як невід'ємний складник фахової та життєвої адаптації майбутніх фахівців, оскільки їхні комунікативні відносини в процесі навчання набувають природних, наближених до реальної діяльності форм. З цією метою пропонуємо студентам такі завдання:

Завдання 1. Підготуйтеся до ділової гри «Співбесіда з роботодавцем». Два студенти розігрують сценарій співбесіди, а інші аналізують усі запитання «роботодавця» й відповіді «претендента».

Завдання 2. Побудуйте конфліктний діалог (цілі партнерів у діалозі протилежні), схарактеризуйте вербальні й невербальні компоненти комунікації.

Завдання 3. Побудуйте полілог на професійну тему, схарактеризуйте репліки кожного з учасників.

Завдання 4. Змодельуйте ситуацію побутового спілкування, запишіть репліки учасників. Поясніть, чим побутове спілкування відрізняється від ділового.

Звичайно, відтворювати безліч робочих ситуацій в одній типізованій моделі завдання не з простих, бо відомо, що абсолютних моделей спілкування не буває. Усі спроби моделювання мовленнєвої діяльності є лише теоретичним припущенням, проте в будь-якому

спілкуванні, навіть за наявності випадкового, існують незмінні моменти, що можуть прислужитися в побудові моделі інтеракції професійного самостворювання людини.

Крім низки спеціально розроблених чи підібраних завдань, викладач має створювати такі комунікативні ситуації, які стимулюватимуть мовленнєву активність студента. Особливу увагу слід приділити спонтанному мовленню, яке часто виникає під час професійного спілкування і потребує готовності до нього. Спонтанне мовлення ускладнює спілкування, а отже, може негативно вплинути і на рівень культури мовлення. Воно виключає можливість попереднього обмірковування, що може призвести до граматичних і стилістичних помилок. Тому позитивний вплив на розвиток мовленнєвої культури має використання діалогічних вправ, рольових ігор та проектної роботи. Пропонуємо такі завдання:

Завдання 1. Уявіть, що ви запізнились на роботу. Керівник незадоволений, робить зауваження. Запропонуйте варіанти ваших відповідей.

Завдання 2. Сформулюйте проблемне питання, оберіть пропонента й опонента. Змодельуйте дискусію, дотримуючись основних правил її проведення. Інші учасники групи можуть долучитися до обговорення.

Ці види навчальної діяльності допомагають виробляти навички побудови логічного висловлювання, уміння й навички аргументування, закріпити стійкі навички функціонально-правильного професійно-орієнтованого усного й писемного мовлення, сприяють практичній реалізації комунікативно-творчого потенціалу студентів. Крім того, розвиваються ініціативність, здатність брати на себе відповідальність, самоконтроль, організаційні уміння (розподіл обов'язків, планування, контроль, прийняття рішень тощо). Таким чином, студенти набувають досвіду вирішення фахових проблем шляхом професійного спілкування, вчать більшою мірою спиратися на використання вміння аргументувати свою позицію, переконувати опонента, вибудовувати власну тактику і стратегію поведінки залежно від ситуації професійного спілкування, дотримуючись при цьому норм культури мовлення.

Звертаючись головним чином до діалогічного мовлення, не слід недооцінювати роль монологічного мовлення. У цьому випадку студенти навчаються готувати промову, складати її план і користуватися ним, спиратися на ключові слова і поняття, робити вступ до публічного виступу й мотивувати при цьому слухачів до слухання, говорити короткими й зрозумілими реченнями, пояснювати терміни, описувати складні явища, наводити приклади для унаочнення викладеного матеріалу.

Студентів потрібно орієнтувати на те, що вибір доводів на користь чи на захист певної ідеї має спрямовуватися на усунення сумнівів, що виникають у співрозмовника (додаткові пояснення, уточнення інформації, звернення до розгляду нових аспектів проблеми, переконливі відповіді на запитання опонента тощо).

Аргументація буде вдалою, якщо використовувати зрозумілі для опонента приклади, застосовувати посилання на його власну позицію, порівняння, швидко орієнтуючись при цьому на реакцію партнера.

Надзвичайно важливим є мовний і мовленнєвий аспекти аргументації. Автор навіть найкращої ідеї не зуміє переконати свого опонента, якщо не зможе дібрати зрозумілі для нього слова, якщо тон його звернення не буде доречним у певній ситуації і щодо певного співрозмовника. Нечіткість вимови, плутаність у лексичних засобах, невідповідність стильового забарвлення заважають реалізації професійного завдання.

Мовленнєві засоби, які добираються для аргументації, мають бути зрозумілими й доступними для опонента. При висловленні та аргументації власної точки зору треба бути об'єктивним, коректним, ввічливим, дотримуватися мовного етикету, у жодному разі не допускати образливих для опонента висловів.

З цією метою пропонуємо студентам підготуватися до виступу перед аудиторією на одну з тем:

- 1) Стратегія мого професійного розвитку.
- 2) Що я вважаю своїм найбільшим досягненням?
- 3) Мої прийоми самореалізації.
- 4) Видатні випускники нашого факультету.

5) Як підвищити результативність навчання?

Ці завдання орієнтовані на розвиток творчих здібностей студентів, уміння репрезентувати зібраний матеріал, доводити, аргументувати свої думки, відповідати на запитання, тобто проводити дискусію. Такий вид роботи, як виступ, є надзвичайно ефективним, оскільки дає можливість залучити до роботи одразу всіх студентів. Вони не просто слухають доповідача, але й виконують роль «експертів», що оцінюють роботу колеги за такими основними критеріями: подача матеріалу, зміст виступу, дотримання регламенту, уміння володіти аудиторією, відповіді на запитання слухачів. Детально розбираючи виступи колег, відзначаючи переваги та недоліки, експерти таким чином самі набувають досвіду та удосконалюють свої уміння в сфері публічного виступу, демонструють уміння працювати в групі, вести діалог з опонентами.

Уміння говорити й слухати, вести бесіду – важлива умова взаєморозуміння, перевірка істинності чи помилковості своїх думок, уявлень. Однак і «мова тіла» (погляд, жест, поза, особливості поведінки при розмові) може виявити ставлення до людини, характеризувати культуру співрозмовника.

Отже, сучасний компетентний фахівець має вміти логічно, чітко й грамотно висловлювати свою думку; володіти апаратом аргументування; займати активну позицію під час виробничих нарад, обговорень, «круглих столів»; виступати з пропозиціями; знаходити адекватні прийоми професійного спілкування зі співробітниками і колегами різного ієрархічного рівня; здійснювати виступи перед аудиторією, робити презентації; володіти мовленнєвим етикетом. Недостатня комунікативна підготовка, нездатність організувати фахове спілкування, відсутність певних умінь і навичок спілкування, низький рівень культури професійного спілкування різко знижують «вартість» спеціаліста на ринку праці, можливості його працевлаштування, успішність виконання ним професійних обов'язків, особливо в нестандартних ситуаціях.

Рівень професіоналізму майбутніх фахівців безпосередньо пов'язаний з рівнем культури професійного спілкування в цілому і з таким її аспектом, як культура мовлення зокрема. То ж організація цілеспрямованої роботи з розвитку культури мовлення у вищих навчальних закладах – важливий і невід'ємний компонент якісної професійної підготовки майбутніх фахівців.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Барановська Л. В. Навчання студентів професійного спілкування: монографія / Л. В. Барановська. – Біла Церква, 2002. – 256 с.
2. Берегова Г. Д. Формування культури мовлення студентів-аграрників в умовах нижньонаддніпрянських говірок : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : спец. 13.00.02 / Г. Д. Берегова. – Херсон, 2003. – 18 с.
3. Михайлюк В. О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу (на матеріалі спеціальностей «Облік і аудит» та «Менеджмент організацій») : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / В. О. Михайлюк. – К. : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 1999. – 28 с.
4. Пазяк О. М. Українська мова і культура мовлення / О. М. Пазяк, Г. Г. Кисіль. – К. : Вища школа, 1995. – 239 с.
5. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика / М. І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Лішгаба – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ІЦДПУ імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: ономастика, українська антропоніміка, проблеми культури та стилістики української мови.